

มรรคจิต

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๖

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เอ้า ภavana ตั้งใจฟังธรรมนะ ธรรมะนี้เป็นของที่หายากมาก แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว วางธรรมไว้แล้ว พระไตรปิฎกมีเป็นตู้เลย เราก็ค้นคว้าอ่านพระไตรปิฎกกัน แต่เราก็เอากิเลสของเราอ่านด้วย เราถึงไม่เข้าใจตามธรรม

เราไม่เข้าใจตามธรรมหรอก ถ้าเราเข้าใจตามธรรม เราสวดมนต์ “ผู้ใดปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม” ธรรมะต้องคุ้มครอง ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควร ธรรมะคุ้มครองแล้วใจเราปฏิบัติธรรม ธรรมะต้องคุ้มครองใจเรา แต่ทำไมใจเราเศร้าหมอง ใจเราทุกข์ยากล่ะ ชีวิตเรานี้ โศกสลดกันมาทุกชีวิต ทุกภพทุกชาตินะ

ถ้าเราเกิดตาย เกิดตาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้แล้ว น้ำตาตั้งแต่ภพชาติต่างๆ ไม่มีที่เก็บไว้นะ จะแห้งไหล น้ำตาไหลทุกภพทุกชาติ เศร้าโศกมาตลอดแล้วชาติปัจจุบันนี้ตื่นเนื้อตื่นตัวกันใหม่ ถ้าชาติปัจจุบันนี้เราตื่นเนื้อตื่นตัวกัน เราฟังธรรมให้ธรรมสะเทือนหัวใจ ให้สะเทือนกิเลสด้วย ให้กิเลสมันยุบยอบลงบ้าง ถ้ากิเลสมันยุบยอบลงบ้าง เราจะมีความสุขขึ้นมาสมควรแก่ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

เราคิด เรานึกของเราขึ้นมา เราอ่านพระไตรปิฎก ธรรมมีอยู่แล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมไว้ เป็นทางอันประเสริฐ มรรคอรียสัจจัง ถ้ามีมรรค ศาสนาไหนมีมรรค ศาสนานั้นมีผล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกกับสุภัททะ “เธออย่าถามให้มากไปเลย ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผลหรอก ถ้าศาสนาไหนมีมรรค ศาสนานั้นจะมีผล”

มรรคคือเหตุ เราสร้างเหตุของเรา เหตุที่จะเกิดขึ้น มรรคอรียสังขังจะเข้าไปชำระกิเลส แต่เวลาเราประพฤติปฏิบัติ เราอ่านของเรา เราบอกว่าเราทำมรรคแล้ว ในมุตโตทัย หลวงปู่มั่นบอกไว้ “เวลาคัม เวลากิน เวลาเคลื่อนไหว จะเหยียด จะกู่ ต้องมีสติตลอด” เราต้องมีสติสัมปชัญญะตลอดไป แล้วสิ่งนี้จะเป็นความสงบร่มเย็นของใจ แต่เราเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นมรรค

การประกอบสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตชอบ การทำความเพียรชอบ เราก็มองสิ่งนี้เป็นมรรค มันเป็นเรื่องอบรมสมาธิ แต่สิ่งนี้เป็นพื้นฐาน เป็นความสำคัญมาก ถ้าบอกว่าสิ่งนี้ไม่เป็นมรรค แล้วเราประพฤติปฏิบัติเริ่มต้นจากตรงไหน สิ่งนี้เป็นมรรคแต่เป็นของปุถุชน สิ่งนี้เป็นโลกียะ สิ่งนี้เป็นความคิดของโลก แต่เริ่มต้นเป็นสุตมยปัญญา

การศึกษาธรรมของเรานี้เป็นสุตมยปัญญา คือการศึกษาเล่าเรียน จำมาทั้งหมด ก๊อปปี้มาทั้งหมด สิ่งก๊อปปี้มา กิเลสมันหัวเราะเยาะนะ เพราะกิเลสมันเอาสิ่งนี้ตั้งไว้ แล้วมันก็หลอกผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ หลอกว่าเราประพฤติปฏิบัติธรรม เราสมควรแก่ธรรม เราทำแล้วจะได้ขึ้นนั้นๆ ความคิดของเราจะเป็นไป

กิเลสเอาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้ง แล้วก็หลอกหลวงเราว่าเราทำแล้วสมควรแก่ธรรมเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป มันเป็นสภาวะแบบนั้น เราถึงไม่เคยสร้างมรรคผลของเราขึ้นมาโดยสมบูรณ์แบบ ถ้าเราสร้างมรรคผลของเราขึ้นมาสมบูรณ์แบบ มันจะเกิดขึ้นมาจากหัวใจของเรา

เราประพฤติปฏิบัติ มันเป็นสุตมยปัญญา เราก้าวเดินไปก่อน ปัญญาใคร่ครวญขนาดไหน ใคร่ครวญไป ใคร่ครวญในความคิดเรา ความคิดของเราเหมือนกับคนอยู่ในป่า เราไปอยู่ในป่า ชาวป่าชาวเขา เขาไม่มีถนนหนทางหรือ เขาจะไปไหนเขาต้องใช้เท้าเดิน ใช้เท้าของเขาเดินไป มันไม่มีถนน ไม่มีรถ ไม่มีถนนให้รถนั้นวิ่งไปได้ แต่เวลาเราเข้าไปเที่ยวในเมือง ในเมืองมีถนนหนทาง รถลางจะวิ่งไปในเมืองได้เพราะอะไร นั่นเป็นมรรคขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เราศึกษาในสุตมยปัญญา มรรคอรียสังขัง ความสงบของใจ เราทำความสงบของใจ เราวิปัสสนาไป เราใคร่ครวญไป ในกาย เวทนา ในจิต ในธรรม เราก็คิดของเรา เพราะเราพิจารณาภายในของเรา เราพิจารณาภายนอก เวลาเราพิจารณาของคนเกิด คนแก่

คนเจ็บ คนตาย เราก็มีความสลัดใจ สิ่งที่สลัดใจ สลัดสังเวชเข้ามา มันจะย้อนกลับเข้ามา นี่มันเป็นความสงบของใจทั้งหมด มันเป็นการใคร่ครวญไปทั้งหมด

เราไปเห็นถนนหนทางในเมือง เราก็ว่าเป็นของเรา เราอยู่ในป่าในเขา เราเกิดขึ้นมา คนเราเกิดมาชีวิตนี้มีคบบอด ถ้าไม่มีศาสนาชีวิตนี้มีคบบอด เกิดมาตายเปล่านะ เกิดมาเพราะเป็นมนุษย์สมบัติ คนเกิดมาถ้าไม่พบพุทธศาสนา เกิดมาแล้วก็ไม่มีถนนหนทาง จะออกไป ปัญจวัคคีย์ พระอัญญาโกณฑัญญะสร้างบุญบารมีมามาก แต่ก็ต้องอาศัย พระพุทธเจ้าเป็นผู้เปิดทางให้ อันนี้ก็เหมือนกัน เราศึกษาธรรมขึ้นมา

ธรรมนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปิดแล้ว แล้ววางไว้ให้

เหมือนกับเราไปเที่ยวในเมือง เราไปเห็นถนนหนทาง ถนนหนทางนั้นเป็นของ สาธารณะ มันไม่ใช่เป็นของๆ เราหรอก มันถึงว่าไม่ใช่อริยสังข์ ไม่ใช่มรรคที่เกิดจากใจของเรา เราเป็นชาวป่าชาวเขา เราศรัทธาขึ้นมา เราก็พยายามก้าวเดินออกไป

การก้าวเดินออกไป พยายามสร้างถนนหนทางขึ้นมา พยายามสร้างมรรคอริยสังข์ จังของเราขึ้นมา ถ้าเราสร้างมรรคอริยสังข์จังขึ้นมา เราจะทำถนนหนทางขึ้นมาได้ ถ้าเรามี ถนนหนทาง เราจะก้าวเดินของเราไปได้ นั่นคือมรรคของเรา ถ้ามรรคของเราไม่เกิด มรรคของเรายังไม่มี เราอยู่ในป่า เราจะเริ่มสร้างถนน เราต้องทำอะไรก่อน เราต้องปรับ พื้นที่ก่อน นี่ก็เหมือนกัน

ในเมื่อมีความคิดของเราเกิดขึ้นมา เราพยายามหักห้ามความคิดของเรา เราใช้ ปัญญาของเรา ใช้ความคิดของเราอ่อนให้ทันกับสังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง ของเรา เราพยายามถากถางที่ใจ เราพยายามปรับที่ของเราใจ แม้แต่เรากำหนดพุทโธก็ เหมือนกัน กำหนดพุทโธ พุทโธ เป็นคำบริกรรม

สิ่งที่เป็นคำบริกรรม ต้องเอาความสงบของใจ ถ้าใจเรามันสงบขึ้นมา มันจะปรับ พื้นที่ของเราเข้ามา ถ้าใจของเราไม่สงบนะ เราจะคิดขนาดไหน มันก็เป็นว่าเราไปเห็น ถนนหนทางในเมือง เห็นหนทางของสาธารณะ เห็นหนทางขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสุขุมยปัญญาไง สุขุมยปัญญามันต้องศึกษาก่อน ต้องมีการศึกษา ต้องปรัยติ มีปฏิบัติ มีปฏิเวธ ปรัยติมีอยู่แล้ว เราศึกษามา ธรรมเราศึกษาเป็นปรัยติ

ผู้ที่บวชก็เหมือนกัน อุปัชฌาย์บอกตั้งแต่ที่แรกเลย “เกศา โลมา นขา ทันตา ตโจ” เป็นงาน เป็นกรรมฐาน เป็นสิ่งที่ว่าพระต้องศีลตรงนี้ให้แตก พระต้องทำตรงนี้ให้ได้ ปรีชิตเราเรียนมาแล้ว เราศึกษามาแล้ว เวลาเราปฏิบัติขึ้นมา มันเป็นการต่อสู้ตามความเป็นจริงของเรา เราจะต่อสู้ของเราเข้ามา ชีวิตของเรามีคุณค่ามาก จะมีคุณค่าเริ่มต้นตั้งแต่เราเห็นหัวใจของเรา เราเข้าใจเรื่องธรรม แล้วเราพยายามประพฤติปฏิบัติธรรม ให้หัวใจเข้าถึงธรรม

ถ้าคนเขาไม่สนใจ เวลาเกิดมาไม่พบพุทธศาสนา เสียเปล่า.. คนเกิดมาพบพุทธศาสนาแล้วเขาไม่ชวนชายของเขา ก็เสียเปล่าเหมือนกัน ตามธรรมบอกไว้ว่า เกิดมาเหยียบแผ่นดินผิด พบพุทธศาสนาแล้วไม่สนใจเรื่องของพระพุทธศาสนา ไม่เข้าใจ ไม่ค้นคว้า ไม่ศึกษาของเราเข้ามา มันจะไม่เป็นประโยชน์กับใจดวงนั้น

แต่ของเรา เราประพฤติปฏิบัติของเราเข้ามา เราต้องมีกำลังใจของเราขึ้นมา เราจะมีกำลังใจ เราจะมีคามองอาจกล้าหาญ หัวใจจะเข้มแข็งขึ้นมา เพราะเราสร้างกำลังใจของเราขึ้นมา ถ้าเรามีกำลังใจ เราเกิดมาพบพุทธศาสนา แล้วเรามีความสนใจ เรามีความตั้งใจ จะมีความบกพร่อง เรื่องของโลกบกพร่องเป็นนิจ ความเป็นอยู่ของเราก็บกพร่องสิ่งที่บกพร่องมันต้องหาเจ้อจานในชีวิตทั้งหมด

ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ออกบวชเป็นพระ เป็นเณร พยายามประพฤติปฏิบัติ ก็เหมือนกัน มันบกพร่องเหมือนกัน บกพร่องเพราะมันไม่พอใจ ไม่มีสิ่งต่างๆ สมความปรารถนา สิ่งนี้บกพร่องขึ้นมาเพราะกิเลสมันพบบกพร่อง กิเลสในหัวใจมันไม่เคยพอ สิ่งที่ไม่เคยพอ แล้วมันอยู่ในหัวใจของเรา จะก้าวเดินไปตรงไหน สิ่งนี้มันขัดขวางไป ป่ารกชัฏของใจ สิ่งนี้รกชัฏขวางหัวใจอยู่ตลอดเวลา เราถึงต้องถาก ต้องถาง ต้องปรับของเรา มันถึงต้องย้อนกลับเข้ามา กระแสของใจจะทวนกระแสกลับเข้ามา

สิ่งต่างๆ เป็นการดำรงชีวิต การดำรงชีวิตนี้ไว้เพื่อประพฤติปฏิบัติเท่านั้น ผู้ที่มีสติแล้วประพฤติปฏิบัติอยู่ วันหนึ่งมีคุณค่ากับผู้ที่ไม่สนใจ เป็นปี เป็นทั้งชีวิตของเขา ชีวิตของเขาทั้งชีวิตนะ เขาไม่สนใจเลย เหมือนกับเขาไม่ค้นคว้า เขาไม่หาสิ่งใดๆ เลย แต่ของเรา เราสนใจของเรา เราก็มีโอกาส แม้แต่วันเดียวก็ยังดี แล้วเราประพฤติปฏิบัติขึ้นไป เราพยายามตั้งใจของเรา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ในธรรม ถ้าผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมนะ ตามอานาจวาสนา ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปี แล้วเราก็บอกว่า เราไม่มีอานาจวาสนา เราประพฤติปฏิบัติไม่ได้ผลของเรา เพราะเราไม่ได้สร้างบุญของเรา มันก็ค้านกับธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าข้อนี้สิ ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปี ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ท่านไม่ได้บอกว่ามีวาสนาหรือไม่มีวาสนา

อานาจวาสนานั้นเป็นส่วนหนึ่ง สิ่งนั้นเป็นความจริง ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติฟังธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เดียวสำเร็จก็มี ตัวอย่างพระสารีบุตรสิ ฟังพระอัสสชิพูด พระพุทธเจ้าสอนว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าย้อนไปหาเหตุที่เกิดขึ้นนั้น ให้ดับเหตุนั้น” พระสารีบุตรฟังเท่านั้นเป็นพระโสดาบัน เพราะอะไร เพราะจิตใจของเขาพยายามค้นคว้า พยายามศึกษาอยู่

อยู่กับสัญชัยมา สัญชัยสอนว่า “สรรพสิ่งในโลกนี้ไม่มี”

“สิ่งที่ไม่มีคืออะไร?”

“สิ่งที่ไม่มีก็คือไม่มี สิ่งที่ว่าไม่มี ไม่ใช่ทั้งหมด สิ่งต่างๆ ไม่ใช่ทั้งหมด”

ปฏิเสธทุกอย่างเลย แล้วมันก็ไม่เหลือ ไม่มีเกณฑ์ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย สิ่งที่เกิดขึ้นมา มันต้องมีเหตุทุกอย่าง ไม่เกิดขึ้นมาลอยๆ มีเหตุเกิด แล้วจะดับผลที่ว่าเป็นความทุกข์นี้ ต้องไปดับที่เหตุนั้น ย้อนกลับไปสิ เหตุมันอยู่ที่ไหนล่ะ เหตุนั้นก็อยู่ที่ใจ ใจมันหายไปทั้งหมด มันยึดไปทั้งหมด ถ้าใจขึ้นไปมันก็ทุกข์ ร่างกายไม่ทุกข์หรอก

ร่างกายนะ เวลานั่งนานมันจะเจ็บปวด มันเป็นเพราะหัวใจไปรับรู้เท่านั้น ร่างกายก็เป็นแต่ว่าร่างกาย คุณเค็ๆ เห็นไหม เวลาเขาวิ่งเล่นกัน เขากระโดด มันน่าจะเจ็บปวดนะ เขาไม่เคยเจ็บปวดเลย เพราะอะไร เพราะร่างกายของเขามันเป็นเด็ก กำลังเจริญเติบโตของเขา มันจะวิ่งหกล้มขนาดไหน ยิ่งหกล้มมันยิ่งเจริญวัยของเขา นั่นล่ะทำไมมันเป็น อย่างนั้นล่ะ แต่ของเรา เรามันคนที่มีอายุ เวลาประพฤติปฏิบัติ อายุยิ่งมากขึ้นมา ร่างกายมันเสื่อมไป เสื่อมไป แต่เพราะหัวใจมันยึดสิ่งนั้น เพราะใจทั้งหมดสาวไปหาเหตุ เหตุมันอยู่ที่ใจ พอคนสะกิด หัวใจที่พร้อมอยู่แล้ว บรรลุธรรมเลย

พระสารีบุตรมีดวงตาเห็นธรรม ไปบอกพระโมคคัลลานะ ก็คำเดียวกัน มีดวงตาเห็นธรรมเหมือนกัน เพราะเขาสร้างอำนาจวาสนาของเขา.. ถูกต้อง เขาสร้างอำนาจวาสนาของเขา เพราะว่าเขาเจตนาเป็นอัครสาวก สร้างบุญมามาก แต่ของเรา ถ้าเราไม่มีอำนาจวาสนา เราจะพบพุทธศาสนาใหม่ เราจะเชื่อในธรรมใหม่ เราจะประพฤติปฏิบัติใหม่ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติเราตั้งใจ ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปี เราต้องก้าวเดินตามนั้น แล้วพยายามทำให้ได้ถึงที่สุด

เล่นกีฬา เวลาเขาเริ่มต้นเล่นกีฬา เขาเริ่มต้นปั๊บ เราเล่นกีฬาไป เขายังไม่จบเวลาเลย เราเบื่อหน่าย เราแะ เราพักก่อน แล้วเราจะจบเกมนั้น ได้อย่างไร ไม่จบเกมนั้นก็คว้าว้อย่างนั้น นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อ ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปี เป็นเวลาเหมือนกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า “ถ้าผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปีนี้ ต้องถึงธรรม ต้องเข้าถึงธรรม”

ถ้าเข้าถึงธรรม เราก็ต้องมีอำนาจวาสนาสิ เพราะเราเป็นผู้ที่เริ่มต้น นับหนึ่งตั้งแต่เดี๋ยวนี้ แล้วเรานับหนึ่งมาตั้งแต่เราประพฤติปฏิบัติมาขนาดไหน เราต้องไปได้ เราต้องทำของเราได้เพราะเรามีหัวใจ ภาชนะที่จะใส่ธรรมนี้คือหัวใจของสัตว์โลกเท่านั้น

พระไตรปิฎกทั้งตู้เลยเห็นใหม่ หนังสือทั้งตู้เลย เวลาปลวกมันกัดมันกินเข้าไป มันกินเข้าไปเลยนะ มันไม่ได้อ่านเหมือนเราหรอก เราอ่านเอาหัวใจศึกษาเราศึกษาเข้ามา ภาชนะคือหัวใจศึกษา ศึกษายังตื่นเต็นนะ อ่านธรรมเข้าไปมันจะตื่นเต็นมาก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนทุกอย่างนะ นักกฎหมายก็ว่าสอนเรื่องกฎหมาย นักรบก็ว่าสอนเรื่องของนักรบ นี่มีทุกอย่างในพระไตรปิฎกนั้น พระไตรปิฎกบอกทุกอย่างเลย แต่หัวใจของเขา หัวใจในพระไตรปิฎกนั้นคือเรื่องของอริยสังข

เรื่องทุกข์ เรื่องสมุทัย เรื่องนิโรธ เรื่องมรรค อันนี้คือหัวใจ สิ่งต่างๆ นั้นเป็นการแตกแขนงออกไป แล้วแต่จริตนิสัย สอนพระสารีบุตรก็สอนไปอย่างหนึ่ง สอนพระโมคคัลลานะก็สอนไปอย่างหนึ่ง อยู่ที่จริต อยู่ที่นิสัย อันนั้นเป็นที่เราศึกษาธรรมไปแล้ว ส่วนใหญ่ศึกษาเป็นคติ ถ้าสิ่งใดเป็นที่พอใจเราเราเอามาเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติ อันนั้นเป็นประโยชน์ แต่ถ้าเราล่งเลงสงสัย เราไม่ต้องสงสัย อันนั้นวางไว้ เพราะหัวใจของศาสนา หัวใจของพระไตรปิฎก มรรคอริยสังขัง ทางอันเอกอันนี้เราต้อง

แสวงหาของเราเข้ามา เราต้องย้อนกลับเข้ามาสร้างมรรคของเราขึ้นมาด้วย ถ้ามรรคของเราไม่เกิด ผลของเราจะไม่เกิด

เวลาพระสารีบุตรฟังพระอัสสชิพูด ทำไมไม่มีดวงตาเห็นธรรม เพราะประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่ เพราะหัวใจพร้อมอยู่ ความคิดของเราเป็นความคิดของโลกทั้งหมด ในพระไตรปิฎก อานจบพระไตรปิฎก เข้าใจตามนั้นหมด ก็ไม่สามารถชำระกิเลสได้ เพราะกิเลสมันอยู่ในหัวใจของเรา สิ่งที่จะชำระกิเลสของเราได้ ต้องเกิดมรรคของเรา เป็นสมบัติส่วนตัว สมบัติของบุคคลคนนั้น เวลาทุกข์ออกมาจากใจดวงนั้น เวลาจะมีความสุขขึ้นมา ต้องมีเหตุการณ์ก่อกิเลสไว้ คือทำสัมมาสมาธิ การสร้างเหตุขึ้นมาจะ เป็นถนนหนทางของเราขึ้นมา

สิ่งที่เส้นทางของเรา มรรคจิตจะเกิดขึ้นมา ด้วยการที่เราสร้างสมขึ้นมา จากโลกิยะ เราสร้างสมของเราขึ้นไป เรามีความศรัทธา เราเชื่อ ใช้ปัญญาใคร่ครวญเข้ามา ใคร่ครวญความคิดของเรา มันคิดไปไหน สิ่งที่ยึดติดอยู่นี้ มันเพราะเหตุใด เพราะกิเลสมันพาคิดทั้งหมด สิ่งที่ยึดติดพาคิดทั้งหมดต้องใช้ธรรมเข้าไปทำให้สิ่งนี้สงบตัวลงได้ สิ่งนี้สงบตัวลงได้ต้องมีสติ ถ้าสติของเราพร้อม งานนี้จะเป็นงานชอบ ถ้าสติของเราไม่พร้อม กิเลสทำให้เราคิดไป กิเลสเสริมไปแล้วมีความพอใจไป ความโลภ ความโกรธ ความหลง จริตนิสัยของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน คนใจโลภก็มี คนใจโกรธก็มี สิ่งใดกระทบขึ้นมาจะมีความโกรธ มีความไม่พอใจ

ดูสิ่งนั้น สิ่งที่เขาพูดมันเป็นเรื่องภายนอก เขาพูดแล้วก็แล้วของเขาไป เขาพูดมานี้ เขาไม่รู้ว่ามันสะท้อนใจเราหรือไม่สะท้อนใจเรา เรามีหน้าที่ดูใจของเรา ถ้าใจเรา สะท้อนใจของเรา เวลาเราปฏิบัติธรรม ทำไมมันไม่ซาบซึ้ง ไม่สะท้อนใจล่ะ แต่เวลา คำพูดของคนอื่นทำไมสะท้อนใจล่ะ เพราะมันมีกิเลส กิเลสกับกิเลสมันเข้ากันได้ เรื่องของโลก นิทานกาลนี้เป็นเรื่องของโลก มันเป็นอยู่โดยปกติของเขา

โลกธรรม ๘ มีมาโดยดั้งเดิม กิเลสเป็นอย่างนั้น มันก็เข้ากัน เพราะกิเลสในหัวใจของเราเข้ากัน ถ้าสติของเรายับยั้งขึ้นมาตั้งสติได้ สติยับยั้ง ถ้าเราไม่มีปัญญาใคร่ครวญทัน เราเอาสติยับยั้ง แล้วเอาธรรมะมาเทียบเคียง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ เปรียบเหมือนบุรุษ ๒ คนเดินไปอยู่ บุรุษคนหนึ่งโดนยิงด้วยลูกศร คนที่โง่อยู่ บุรุษที่โง่อยู่เขาไม่ถอนลูกศรของบุรุษเพื่อน เขาจะวิ่งไปก่อนว่า “ศรนั้นยังมาจากใคร? ลูกศรนั้นทำด้วยอะไร? ทำด้วยไม้อะไร? ทำมาจากไหน? ใครเป็นคนยิงมา?” จะไปแสวงหาสิ่งนั้นก่อน บุรุษที่มาด้วยกันคนหนึ่ง จะต้องโดนพิษบาดแผลเจ็บปวดถึงกับตายไปได้

แต่ถ้าเขาไม่สนใจ เวลาบุรุษอีกคนหนึ่งโดนยิง เราจะไม่ไปหาเลยว่า ธนูนั้นทำจากอะไร ยิงมาจากไหน หน้าที่ของเราต้องชักธนูจากเพื่อนของเราออกมาให้ได้ก่อน แล้วรักษาบาดแผลนั้น เวลาเขาพูดก็เหมือนกัน คำตึ๊งนินทา โลกธรรม ๘ มันเป็นอย่างนั้น เวลาเขายิงมากระทบหัวใจของเรา เหมือนกับหัวใจของเราโดนยิงแล้ว บุรุษอีกคนหนึ่งคือสติปัญญา เราใคร่ครวญทันไหม ถ้าเราใคร่ครวญทัน เราต้องถอนธนูของเราออกมาได้ ถอนคันศรที่มันปักในหัวใจออกมา ถ้าเราถอนออกมาแล้วรักษาแผลของเรา นี้คือใจของเรา

ถ้าเราดูใจของเรา เราปรับพื้นที่ เราเป็นชาวป่าชาวเขา เรายังไม่มีถนนหนทาง เหมือนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมะนี้มีอยู่โดยดั้งเดิม ธรรมะนี้มีอยู่แล้ว ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้แล้ว คือวางมรรค วางทางเอาไว้แล้ว

ธรรมะนี้มีอยู่โดยดั้งเดิม เพราะหัวใจเรามีอยู่โดยดั้งเดิม ถ้าเราถากถางขึ้นมา เราถากถางความคิด ความปรุง ความแต่งของใจ มันสงบตัวลง นั้นทางของเราก็เกิดขึ้นมา ทางของเราคือจิตมันสงบขึ้นมา เราจะมีถนนหนทาง เราจะสามารถเดินไปบนถนนได้ เราจะสามารถใช้ปัญญาของเราได้ เราสามารถหาพาหนะของเราก้าวเดินเข้าไปได้

ขั้นของปัญญาคือการก้าวเดินไปเข้าไป พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม สิ่งนี้มันติดข้องอยู่ในเรื่องของใจ แต่จะไม่เห็นสิ่งนั้นเลย เราเห็นกาย ก็เป็นกายภายนอก เราเห็นต่างๆ นี่เห็นเป็นเรื่องของโลกทั้งหมด จิตนี้มันยังเห็นมันยังยึดยังมีมัน สิ่งที่ยึดมันมันจะไม่ให้เราย้อนกลับเข้ามา ไม่ให้ทวนกระแสกลับเข้ามา เราจะไม่สามารถเห็นมรรค มรรคจิตไม่เกิด ถ้ามรรคจิตไม่เกิด มันยังเป็นไปไม่ได้

การจรรจาของใจ ใจนี้มันต้องย้อนกลับเข้าภายใน ถ้าการจรรจาของใจเกิดขึ้นมารถมันวิ่งไป มันวิ่งไปถึงไหนก็แล้วแต่ มันมีกฎจรรจาของเขา ผิดกฎของเขาแล้วรถนั้นจะ

ประสบอุบัติเหตุ นี้ก็เหมือนกัน ในเมื่อมรรคยังไม่เกิด มรรคจิตมันไม่เกิด การคิดของเราไป กิเลสมันมีอำนาจมากกว่า ก็ต้องคิดไปตามอำนาจของกิเลส กิเลสพาไป พาไปสัมผัสคลุกคลาน จะเป็นอย่างนั้นไป

แล้วเราว่าเราประพฤติปฏิบัติธรรม สติเราไม่ดี สติเราไม่มี ความเพียรของเราไม่ชอบ ถ้าความเพียรของเราชอบ มันจะต้องมีความสงบตัวลงแน่นอน จิตนี้สงบตัวลง สงบตัวลง เราพยายามตั้งสติของเราไว้ มันต้องเป็นไปอย่างนั้นแน่นอน มีคู่กับสว่าง ทุกข์คู่กับสุข ในเมื่อมันฟังชานได้ มันก็สงบได้ มันสงบของมัน โดยธรรมชาติของมัน

คนเรานี้ทุกข์ยากมาก เวลาคนสบายใจก็มี เรื่องนี้มันเป็นเรื่องของใจที่ทุกดวงใจรับรู้อยู่ เวลาเราทุกข์ เราก็อทุกข์ของเราอยู่ บางโอกาสเราก็อโล่ง เราก็อสบายเห็นไหม มันเกิดดับในหัวใจ มันสงบได้ มันเป็นไปธรรมชาติของมัน มันเกิดดับโดยธรรมชาติของมันมีอยู่อย่างนั้น แล้วเราก็อตั้งสติของเรา กำหนดพุทโธ พุทโธไว้ เพื่อเสริมขึ้นมา ใจ เพื่อเสริมความสงบของใจนั้น ให้มันลึกเข้าไป ลึกเข้าไป เวลาตั้งสติขึ้นมา กำหนดพุทโธ พุทโธ เข้าไป มันปล่อยวางสิ่งต่างๆ เข้ามา ปล่อยวางเข้ามา เราก็อมีสติ มีความเพียรของเราพยายามทำเข้าไป สิ่งนี้ถากถางให้ได้ ถากถางเรื่องของใจของเราให้ได้

เราก้าวเดินอยู่ในป่า ไม้เท้าของเราก้าวเดิน ถ้าเราทำทางของเราได้ การสัญจรของเราจะสะดวกสบายขึ้น มันมีความสงบมากขึ้น สติสัมปชัญญะจะเกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมาสงบขนาดไหนก็แล้วแต่ เราทำใจของเราเข้าไป แล้วพยายามหมั่นเพียรตลอดไป ไม่ติดในความสงบนั้น พอจิตมันสงบนั้น คนเรานะ ไม่เคยพบสิ่งใดเลย คนเราไม่เคยมีสมบัติเลย เห็นแก้วแหวนเงินทอง มันจะตื่นตื่นมาก จิตไม่เคยสงบเลย พอสงบแล้วมันก็จะตื่นตื่นกับความสงบนั้น แล้วก็อยากสงบอีก พอมีความอยากสงบขึ้นมา กิเลสตัวนั้น ตัณหาความทะยานอยาก

เพราะอยากสงบ เราไม่ได้อยากสร้างเหตุ เราต้องสาวไปหาเหตุทุกอย่าง ถ้าเราทำเหตุที่ดี จิตนี้มันจะสงบโดยธรรมชาติของมัน แต่ถ้ามีความต้องการขนาดไหน นั่นคือตัวปรุงแต่ง มันทำให้จิตนี้ฟังชานมาก เราถึงต้องทำโดยที่ว่าเราไม่ปรารถนาสิ่งใด การสละ การปล่อย การวาง นั่นคือผลของการประพฤติปฏิบัติ

โลกของเขา เขาต้องการหาสิ่งใดมา เขาถึงได้ผลประโยชน์ของเขา เขาหาสิ่งใดมา เขาได้สิ่งนั้นมา นั่นคือสมประโยชน์ของเขา นั่นเป็นการได้มา แต่การประพฤติปฏิบัติ ต้องสละออก ยิ่งสละออกได้เท่าไร ใจมันยิ่งจะปลอดโปร่ง มันจะยิ่งโล่งออกไป พิจารณาบ่อยครั้งเข้า ทำบ่อยครั้งเข้าจะเห็นการฟุ้งซ่านของมัน จิตนี้ฟุ้งซ่านเพราะเราควบคุมไม่ได้ มันตามอำนาจของกิเลส กิเลสมีอำนาจเหนือกว่า เขาจะต้องออกไปยึดในรูปแบบ ในเวทนา ในอายตนะต่างๆ กระทบเห็น ไหม

ในรูปแบบ ในเสียง ในกลิ่น ในรส มันจะยึดสิ่งต่างๆ ไปทั้งหมด ยึดเพราะว่ามันเคยใช้ เป็นทางเดินปกติของเขา แต่เวลาเราทวนกระแสเข้ามา สติเรายับยั้งไว้บ่อยครั้งเข้า บ่อยครั้งเข้า จนมันสงบเข้ามา สงบเข้ามา จนเห็นสิ่งนี้นะ มันจะตัดสิ่งนี้ขาด โดยธรรมชาติของมัน เห็นโทษของมันไง เห็นโทษของรูป รส กลิ่น เสียงนี้เป็นเหยื่อ เป็นที่ ให้จิตนี้ข้องตลอดไป จิตนี้จะกินเหยื่อตลอดไป แล้วผลของมันคือความฟุ้งซ่าน ผลของมันคือความทุกข์ของใจ

ถ้าเราเห็นโทษของมัน ความฟุ้งซ่านคือสิ่งที่เราไม่ปรารถนา เราปรารถนาความสงบของใจ ถ้าเราปรารถนาความสงบของใจ เราจะมีฐานใจ ถ้าเรามีฐาน งานของเราจะเกิดขึ้นมา ถ้างานของเราเกิดขึ้นมา เราจะทวนกระแสเข้าไปได้ กระแสของจิต เราสร้างถนนหนทางขึ้นมา แล้วเราพยายามใคร่ครวญดู พยายามดูกาย ดูจิต กายกับจิตมันเกิดขึ้นมาตลอดเวลา แต่เราไม่สนใจ ถ้าเราไม่สนใจหรือเราหาสิ่งนั้นขึ้นมาไม่ได้ เราจะวิปัสสนาไม่ได้

รถจะวิ่งไปบนถนน เราต้องแสวงหารถนั้นมาก่อน นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่เห็น กายกับจิต เราจะวิปัสสนาอะไร ปัญญา มันจะใคร่ครวญไปในสิ่งใด ปัญญา มันจะใคร่ครวญกายกับจิตนี้ กายกับจิตนี้มันเป็นสิ่งที่เป็นสมบัติของเรานี้แหละ เราเกิดมา จิตปฏิบัติสมาธิขึ้นมาพร้อมกับกายนี้ คลอดออกมาจากครรภ์ของมารดา เจริญเติบโตขึ้นมา อยู่มาด้วยกัน มันเป็นคุณประโยชน์กับเราแน่นอน เพราะเป็นมนุษย์สมบัติ

สิ่งที่เป็นมนุษย์สมบัติ มีร่างกายขึ้นมา จับใช้ได้ป่วยก็ต้องรักษา รักษาขึ้นมาเพื่อ ดำรงชีวิตไว้ นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราจะเห็นกาย เห็นจิตของเรา นั่นละมรรคจิตเกิด เกิด

ตรงนี้ไง โสคาปตติมรรค สิ่งที่เป็น โสคาปตติมรรคเพราะเห็นกายเห็นจิต ถ้าเห็นกายเห็นจิต ปัญญามันเริ่มใคร่ครวญ ใคร่ครวญสิ่งนี้ แยกแยะสิ่งนี้ออกไป

นี่การจรรจรเกิดขึ้น ความคับคั่งของการจรรจรเห็นใหม่ เวลาเราคับคั่งของการจรรจร มันจะติดหรือเกิดอุบัติเหตุ เป็นไปไม่ได้ ไปไม่ถึงเป้าหมาย เพราะว่าเราวิปัสสนา เราแยกกาย เราใช้ปัญญาพิจารณาจิต ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ ถ้าอายตนะกระทบขึ้นมาเป็นทางผ่าน อายตนะทั้งหมด ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป รส กลิ่น เสียงนั้นเป็นเรื่องของปุถุชน

ปุถุชนคือออกไปรับรู้สิ่งต่างๆ นั้นยึดมั่นถือมั่นสิ่งนั้น เราทำความสงบของใจเข้ามา จนถึงที่สุดมันจะปล่อยวางสิ่งนั้น โดยความเป็นจริง จิตมันก็สงบเข้ามา ยกขึ้นมาเห็นกาย เห็นจิต ก็กลายเป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเป็นอย่างนี้โดยธรรมชาติ โดยความเป็นจริง แต่เราไม่เคยเห็น เราจับต้องสิ่งนี้ได้ ถ้าจับต้องสิ่งนี้ได้ เราเริ่มใช้ปัญญาไป การจรรจรที่ร่ว้งไป ร่ว้งไปบนนี้ไง รูป รส กลิ่น เสียง เราปล่อยวางเข้ามา อันนั้นส่วนหนึ่ง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ การจรรจรใคร่ครวญสิ่งนี้ แยกแยะสิ่งนี้เข้าไป

ปัญญามันแยกแยะได้ ถ้ากำลังมันพอ กำลังมันพอมันก็เข้าถึง รถเราไปตามกฎของการจรรจร มันจะไปตามความเป็นจริง ถึงเป้าหมายได้ พอถึงเป้าหมายมันเหมือนกับจิตพิจารณาหายไป เห็นตามความเป็นจริง มันก็ปล่อย พิจารณาขั้นนี้ก็เหมือนกัน มันจะปล่อย ถ้าปล่อยหมายถึงเราไปตามกฎของการจรรจร ขั้นก็คือขั้นตามความเป็นจริง กายก็เป็นกายตามความเป็นจริง จิตก็เป็นจิตตามความเป็นจริง แต่ถ้าเราผิดกฎของการจรรจร เพราะเราผิดเห็นใหม่ ความผิดนั้นคือกิเลสใจ

กิเลสต้องการที่จะไปถึงเป้าหมาย ไปถึงที่หมายโดยเอาเปรียบเขา โดยลักไป โดยเอาไรด์เปรียบเขา ผิดกฎจรรจรไปตามความเห็นของกิเลส กิเลสไม่ไปตามกฎ กิเลสไม่เห็นตามความเป็นจริง มันก็เกิดอุบัติเหตุ สิ่งที่เกิดอุบัติเหตุ มันเป็นไปไม่ได้ วิปัสสนาไปไม่ได้ มันก้าวเดินไปไม่ได้ เราก็ถึงเป้าหมายไม่ได้ เราก็ปล่อยวางไม่ได้ เราต้องหยุดกลับมาทำความสงบของใจ แล้วใช้ปัญญาใคร่ครวญสิ่งนี้ตลอดไป

ใคร่ครวญ พิจารณาไป กายเป็นกาย กายนี้มันเกิดขึ้นมาอยู่ส่วนหนึ่ง แล้วมันต้องเสื่อมสภาพไปโดยธรรมชาติของมัน เราจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ คนเราเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยธรรมชาติอย่างนั้น แล้วเราเกิด แก่ เจ็บ ตายไปภพชาติหนึ่งตามธรรมชาติของมัน แต่ถ้าเรามาพิจารณาเห็นอย่างนี้ เราตายก่อนใจ กิเลสมันต้องตายไปจากใจก่อน ถ้ากิเลสตายไปจากใจ ใจมันจะปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา เห็นตามความเป็นจริงว่ากายเป็นกาย จิตเป็นจิต แล้วมันจะปล่อยวางกัน

จากโศคาปัตติมรรค มันต้องเป็นโศคาปัตติผล จะเป็นโศคาปัตติผลเพราะเราใช้ปัญญาใคร่ครวญในกาย ในจิต สิ่งที่เป็นกาย กายนี้ตั้งสภาพไว้ มันแปลกประหลาด มันจะมหัศจรรย์มาก สิ่งที่มีมหัศจรรย์เพราะมันเป็นไปตามกระแส ตามความเป็นจริงของเขา เขาจะตั้งให้เราเห็น ถ้าเราเห็นกาย กายจะแปรสภาพไป แปรสภาพไป พรีบ! จะเร็วสุดๆ เลย เพราะสติเราทัน

มิติเห็นใหม่ สิ่งที่เป็นมิติ กาลเวลามันต้องใช้เวลามาก มันถึงจะเสียหาย อย่างเช่น วัตถุ อย่างเช่นพืชผักต่างๆ เราเก็บไว้ มันจะเสีย มันจะเน่า มันต้องใช้เวลาของมันตลอดไป แต่อันนี้เราเห็นด้วยพลังงานของใจ ใจมันจะเร็วมาก เห็นกายมันแปรสภาพไป สิ่งนี้มันเป็นธรรมชาติของเขา เราไม่มีอำนาจสิ่งใดๆ เลย มันเป็นความจริงอันหนึ่ง แต่เพราะจิตได้สำนึกมันไปเกาะเกี่ยวต่างหากว่า “นี่เป็นเรา กายเป็นเรา ใจเป็นเรา สิ่งต่างๆ เป็นเรา” พอเป็นเรามันก็ยึด ยึดมันก็ผิดกฎ

สิ่งที่เป็นกฎ ถ้ากฎจรรยาจรนี้เป็นสากล เราจะไปที่ไหนก็แล้วแต่ กฎจรรยาจรต้องเป็นกฎจรรยาจร จะไปเมืองไหนก็แล้วแต่ มันต้องเป็นกฎจรรยาจรอย่างนั้น ความเป็นจริงมันเป็นอย่างนั้น ถ้าปัญญาใคร่ครวญโดยความเป็นจริงแล้ว เห็นตามเป็นจริง กายเป็นกาย จิตเป็นจิต มันปล่อย พอมันปล่อย มันจะไม่เข้าไปยึด ไม่เข้าไปติด ปล่อยตามความเป็นจริง ผลเกิดขึ้นมา จิตรับรู้สิ่งนี้ไง

พิจารณาขั้นนี้ก็เหมือนกัน ขั้นก็เป็นสภาวะแบบนั้น ถ้าจิตมันทันนะ มันปล่อยได้ ความรู้สึกอารมณ์นี้ปล่อยได้ แล้วมันแยกได้ด้วยนะ เหมือนรถไปถึงไฟแดง เราจะเบรกได้ รถนี้เบรก ถึงไฟแดงเราไปไม่ได้ เราจะหยุด นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราวิปัสสนาไป เวลาจิตมันหมุนไป แต่เดิมเวลามันเกาะเกี่ยวไป ปัญญาเราไม่ทันนะ ฟุ้งซ่านไปขนาด

ไหน มันก็พุ่งชนไปตามแต่กิเลสมันจะพาไป แต่เวลาเรากำหนดเข้ามา มันปล่อยวางเข้ามา มันเป็นความสงบ นั่นคือถนนหนทางใจ

สิ่งที่เป็ถนนหนทาง คือจิตมันสงบเข้ามา แต่เวลาเราพิจารณาเข้าไป มันจะปล่อยวางได้ สิ่งที่มันปล่อยวาง มันหยุดได้ หยุดได้เพราะอะไร เพราะว่าแต่เดิมอารมณ์เกิดขึ้น เกิดขึ้นมาเวลาขั้นมันรับรู้ นี่สัญญารับรู้ สังขารปรุงแต่ง สิ่งที่ปรุงแต่งมันหมุนออกไป พอปรุงแต่ง เวทนา พอใจ-ไม่พอใจ วิญญาณรับรู้ รูปของจิต รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พร้อมกันแล้ว รวมตัวกันมันก็เป็นความคิดไป

ความคิดนี้มันเกิดขึ้นมา เราแยกได้ สิ่งที่เป็นความคิดนี้เราแยกได้ สติ ถ้าเราวิปัสสนา สติทัน มันจะสอดเข้าไปตรงไหนก็ได้ จะจีเข้าไปที่สังขาร สังขารก็หยุด ถ้าจีเข้าไปที่สัญญา สัญญาก็เกิดไม่ได้ สิ่งต่างๆ เกิดไม่ได้แล้วความคิดมันมาจากไหน ความคิดจะไม่มีในใจเลย ความคิดมันไม่มี มันเป็นธรรมชาติของมัน จิตนี้เป็นจิต มันจะปล่อยเห็นไหม มันปล่อยวาง

สิ่งที่มันเกิดขึ้นมาเพราะเราไม่รู้ เราฝ่าฝืนกฎจราจร เราฝ่าฝืนความเป็นจริงทุกอย่าง สิ่งที่เป็นความจริง มันเป็นของมัน ธรรมชาติของมัน แต่เราฝ่าฝืนเพราะเราไม่เห็นตามความเป็นจริง แล้วเราก็ไม่รู้ตามความเป็นจริง แล้วกิเลสมันก็พาให้ฝ่าฝืนตามกฎนั้นไป ถ้ามันไปตามกฎ ไฟแดงเราต้องหยุดก่อน ไฟแดงเราไปไม่ได้ ถึงไฟเขียวเราต้องไปของเรา ทางเปิดของเรา เราก็ไปของเรา ปัญญา มันจะเห็นสภาวะแบบนั้น ปล่อยหมด ปล่อยหมด

สิ่งที่เป็นไฟแดงมันหยุดหมด ปัญญาเราพิจารณาไป มันจะปล่อยขั้น ขั้น ปล่อยออกไป จิตมันก็หลุดออกไปเป็นอิสระ ปล่อยวางชั่วคราว ต้องหมั่นทำ หมั่นคราดหมั่นไถสิ่งนี้ตลอดไป

ถ้าเราไม่หมั่นคราดหมั่นไถ มันปล่อยวางเห็นไหม รถเราไปถึงเป้าหมายส่วนหนึ่ง ปัญญาเรายังไม่ชำนาญ มันก็เกิดขึ้นได้อีก สิ่งนี้เกิดเห็นไหม มันเกิดขึ้นมาเราก็พิจารณาเข้าไป จนถึงที่สุด “ขั้นเป็นขั้น จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์” แยกออกจากกัน โสคาปัตติผลเหมือนกัน ถ้าเกิดโสคาปัตติผล นี้มรรคส่วนหนึ่ง

แล้วเวลามรรคเกิดขึ้นมาแล้ว มันปล่อยวางหมดเลย ผลเข้ามา เป็นอกุปปธรรม จิตดวงนี้จะไม่ไปตามกระแสของกิเลสทั้งหมด จิตดวงนี้มีหลักเกณฑ์ มีหลักเกณฑ์เพราะเราประพฤติปฏิบัติมา สิ่งนี้เราประพฤติปฏิบัติมา เราทำของเราได้ เราไปไหนเราก็ไปได้ เพราะอะไร เพราะจิตนี้มันเข้าใจตามความเป็นจริงทั้งหมด สิ่งต่างๆ นี้จะเป็นความเป็นจริงทั้งหมด แล้วจะไม่สามารถมาหลอกจิตตัวนี้ได้ จิตตัวนี้จะรู้ตามความเป็นจริง ตามอำนาจของธรรม

ธรรมในหัวใจส่วนหนึ่งเข้าใจสิ่งนี้แล้ว สิ่งนี้จะหลอกใจดวงนั้น ไม่ได้เลย แต่สิ่งที่เหนือกว่าละ สิ่งที่เหนือกว่าก็หลอกใจดวงนั้น การจรรจาของใจในเรื่องทางบก แต่การจรรจาทางน้ำละ ทางน้ำเขาก็เป็นจรรจาส่วนหนึ่ง นี้ก็เหมือนกัน ถ้าจิตเราจะเริ่มต้นประพฤติปฏิบัติต่อไป เราต้องยกขึ้น สิ่งที่เรายกขึ้น ทำความสงบของใจให้สงบเข้ามา แล้วยกขึ้นมาดูกาย ดูจิตเหมือนกัน แต่สิ่งที่เป็นกายกับจิตที่ละเอียดเข้าไป

ชั้นอย่างหยาบ ชั้นอย่างกลาง ถ้าเราไปเจอชั้นอย่างกลาง เราจะไปทางน้ำได้ เราต้องมีเรือ เราจะหาเรือมาจากไหน ถ้าเราจะหาเรือมาได้ เราก็ต้องพยายามต่อเรือขึ้นมา พยายามสร้างสมของเรามา ธรรมะมีอยู่แล้ว คือแบบแปลนของการประกอบมีอยู่แล้ว เราหาวัสดุมาประกอบเป็นเรือขึ้นมาได้ไหม นี้ก็เหมือนกัน ถ้าจิตของเราสงบเข้ามา มันสงบเข้ามา แล้วเหตุที่จะวิปัสสนาอยู่ที่ไหน เหตุวิปัสสนาคือกายกับจิต การขุดคุ้ย การค้นคว้า การหาหลักเกณฑ์ในการยกขึ้นวิปัสสนา นี่เป็นงานอันประเสริฐมาก

เวลาจิตมันปล่อยวางต่างๆ เข้ามา มันก็ปล่อยวาง จิตมันสงบเข้ามาได้ ชั้นของสมถะมันเป็นความสงบเป็นพื้นฐาน ต้องมีพื้นฐาน มันก็เป็นน้ำใจ ให้เรือไปในน้ำได้ ถ้าเรือมันจะไปในน้ำได้ มันต้องไป เวลาเขาขนส่งสินค้ากัน เขาทำธุรกิจขนส่งสินค้ากัน เขาไปได้ทั่วโลกเลย แล้วเขาได้ผลประโยชน์จากการทำธุรกิจนั้นมหาศาล นี้ก็เหมือนกัน ถ้าเราวิปัสสนาเข้าไปถึงชั้นอย่างกลาง

ชั้นนี้มันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ถ้าเราจับสิ่งนี้ได้ เราจะเกิดการจรรจาทางน้ำ ใจมันจะค้นคว้าออกไปได้ ปัญญา มันจะก้าวเดินออกไป ถ้าปัญญาของเราไม่ก้าวเดินออกไป กิเลสมันอยู่ในนั้น กิเลสมันอยู่ในหัวใจของเรา มันก็ต้องเบียดเบียนความเห็นใน

การประพฤติปฏิบัติ เราก้าวอยู่ในอ่างเห็นใหม่ วนอยู่ในวังวนนั้น เรือของเราจะออกไป จากอ่าวไม่ได้เลย มันจะวนอยู่ในอ่าวนั้น เพราะมันออกทะเลไม่เป็น

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อปัญญามันไม่ก้าวเดินออกไป มันจะออกทะเลไม่เป็น ก่อน จะออกทะเลต้องหาเรือ คือพยายามค้นคว้าขึ้นมา จับกายนี้จับจิตนี้ได้ พอจับกายจับจิตนี้ ได้ เราจะเริ่มวิปัสสนาไป ความพลิกแพลงของกิเลส มันจะหลอกลวงไป หลอกลวงว่าสิ่ง นี้เป็นผล สิ่งที่เป็นผลมันเกิดขึ้นมา มันเกิดขึ้นมาจากกิเลสหลอก สิ่งทีกิเลสหลอก เราเชื่อ ไป เราจะเน้นซ้ำ อย่างต่ำคือเน้นซ้ำ อย่างมากคือผิดหนทางไป ผิดหนทางไปเราก็ต้อง ย้อนกลับมาเริ่มต้นใหม่ ย้อนกลับมาเพราะเน้นซ้ำไป มันฟุ้งซ่าน มันไม่มีผลงานของใจ ใจไม่มีผลงาน ใจประพฤติปฏิบัติไป ล้มลุกคลุกคลาน ไปมันจะรู้เอง

เวลาประพฤติปฏิบัติไปมันหลง มันจะเข้าใจเลย เพราะมันไม่เป็นผล ถ้าความถูกต้องของ มัน มันจะปล่อยวาง ปล่อยวาง สิ่งทีปล่อยวางแล้วมีความสุขมากกว่าทำ สัมมาสมาธิ ถ้าทำสัมมาสมาธิจิตมันสงบ กิเลสมันอยู่ในหัวใจ มันสงบออกมา เวลาเสื่อม ออกมา มันฟุ้งซ่าน มันคิดไปหมด เหมือนปลูชุนนี่แหละ

ปลูชุน เวลาเราทำความสงบของใจ มันจะมีความสุขมาก นึกว่ากิเลสมันตายแล้ว แต่เวลามันออกมา กิเลสในหัวใจของเรา มันก็ไปเกาะเกี่ยวสิ่งต่างๆ มันเหมือนกัน ถ้าเป็น อย่างนั้นเพราะกิเลสมันมีในหัวใจ เราต้องพยายามทวนกระแสกลับเข้ามา ทวนกระแสมา จนจับสิ่งนี้ได้ แล้ววิปัสสนาเข้าไป แล้วไม่ให้มันหลอก มันหลอกขนาดไหน มันเกิด อาการแบบนั้น เกิดอาการแบบที่ว่ามันรู้สึก มันกระทบกระเทือนสิ่งต่างๆ มันจะไม่พอใจ มัน

สิ่งที่ไม่พอใจมันเพราะมันขัดกับใจใจ มันเศร้าหมอง มันขัดกับใจของตัวเอง เรา ต้องย้อนกลับเลยว่า นี่เราเดินมาผิดทางแล้ว สิ่งทีผิดทาง เราย้อนกลับ เราไม่เสียเวลา แล้ว พยายามใคร่ครวญไป กายเป็นกาย จิตเป็นจิต เวลาถึงที่สุดแล้ว มันวิปัสสนาไปมันจะเริ่ม ปล่อย ปล่อย ถ้ามันปล่อย มันจะเว้งว่าง มันจะมีความสุข สิ่งที่เป็นความสุข สุขเกิดจาก การประพฤติปฏิบัติ มันจะมีความสุขมาก แล้วก็ทำให้เราเพลิน ทำให้เราเพลินเราก็ ผิดพลาดไป ผิดพลาดเพราะเราเพลิน กิเลสมันอาศัยสิ่งนั้นให้เราเพลินไป เราต้อง พยายามซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ซ้ำแล้วซ้ำเล่าคือการใคร่ครวญ การใช้ปัญญาไป เราต้องเดินเรือของเรา เดินเรือของเราบ่อยครั้ง ส่งสินค้าของเรา ทำอะไรของเรา นั่นเป็นการจราจรทางน้ำ นี่สภิกขาคามรรค สิ่งที่เป็นสภิกขาคามรรคมันเกิดขึ้นมาจากการประพฤติปฏิบัติของเรา เราส่งเสริมขึ้นมา จนถึงจุดหนึ่ง มันจะรวมตัวกัน สิ่งที่รวมตัวมันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา สิ่งที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทาคือเราส่งสินค้านั้นถึงเป้าหมาย แล้วเรากินทั้งหมด มันจะปล่อยวางทั้งหมด ภายกับจิตจะแยกออกจากกันโดยธรรมชาติเลย สิ่งที่เป็นธรรมชาติเว้งว่าง น้ำกับบกจะแยกออกจากกัน

ภายกับใจจะแยกออกจากกัน จะเป็นความสุขอย่างยิ่ง สิ่งที่เป็นความสุขอย่างยิ่ง จิตนี้จะปล่อยวาง ปล่อยวางสิ่งนั้นไปโดยอุปปะ กามราคะปุถุฆะอ่อนลง เว้งว่างอยู่ อย่างนั้น มีความสุขมาก จนสามารถทำให้คิดสิ่งนี้ได้ ใจเวลาคิด คิดความสุขของเราเอง คิดว่าความสุขอันนี้มันเป็นนิพพาน เป็นเป้าหมายไง แต่มันไม่ใช่หรือ

มรรค ๔ ผล ๔ เวลาเราเทียบเคียงเข้ามา มรรค ๔ ผล ๔ คือการประพฤติปฏิบัติของเรา สิ่งที่เป็นมรรคข้างหน้ายังมีอีก แต่กิเลสมันฉลาด มันหลบมันซ่อนตัวอยู่ มันจะทำให้เราคิดไป พญามารปกคลุมเราไว้ไม่ให้เราก้าวเดินต่อไปว่า สิ่งนี้คือเป้าหมายของเรา แล้ว สิ่งนี้คือผลงานของเราแล้ว เราก็จะนอนใจ คิดว่าเป็นเป้าหมายแล้วมันก็เว้งว่างอย่างนั้นจริงๆ

สภาวะของทางบกกับทางน้ำแยกออกจากกัน มันจะเป็นความเว้งว่าง แล้วเรารักษาอยู่อย่างนั้น จะรักษาอยู่อย่างนั้น ถ้าครูบาอาจารย์เห็น ครูบาอาจารย์จะชี้ออกเลย ว่า สิ่งที่ว่ามันไม่มีสิ่งใด มันมีอะไรอยู่ โลกเดี๋ยวนี้มันเจริญมากนะ เขามีการจราจรทางอากาศ ทางอากาศเขาก็ไปของเขาได้ การจราจรทางอากาศมันจะไปได้เร็วมาก มันจะไปส่งสินค้าได้เร็วกว่าทางเรืออีก แต่มันอยู่ที่ไหนละ นี่เหมือนกัน ถ้าใจมันย้อนกลับเข้ามา เริ่มสงสัย พอเริ่มสงสัย ทำความสงบของใจเข้าไป

อนาคามรรค ถ้าไปเกิดอนาคามรรค จะสามารถเข้าไปจับได้ ถ้าจับสิ่งนี้ได้ สิ่งที่ว่า เป็นความสกปรกโสภณของใจ ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันเป็นราคะ สิ่งที่เป็นราคะค้นหา มันจะซ่อนอยู่ตรงนี้ สิ่งที่ซ่อนอยู่ตรงนี้จะทำให้เราไปไม่ได้เลย คุณสิเวลาน้ำกับบกมันแยกออกจากกัน มันว่างหมดเลย กิเลสมันถึงเป็นความลึกกลับมา

ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่าลึก ลึกขนาดนี้ ไม่ใช่สิ่งตื้นๆ ที่เราจะสื่อกันด้วยสุดมปัญญาหรือ เราศึกษามาเป็นปริยัติเท่านั้น แล้วเกิดการปฏิบัติ มันก้าวเดินเข้าไปในความลึกของใจ

ในความลึกของใจ ใจนี้จะลึกกลับมาก สิ่งทีลึกลับขนาดไหน แต่มันไม่พ้นจากแสงสว่างของปัญญา มีปัญญาญาณเข้าไปมันจะสว่างหมด มันจะรู้แจ้งแทงตลอดเข้าไป จนปัญญาก้าวเดินผ่านพ้นเข้าไปเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป มันปล่อยวางมา จนเข้ามาถึงจับกามราคะได้ ถ้าจับกามราคะได้ มันจะเป็นผลงานให้เราคือคติใจมาก สิ่งทีคือคติใจมากเพราะอะไร เพราะเราสามารถสร้างเครื่องบินของเราเองได้ นั่นคือมรรคจิตมันเกิดใจ

อนาคามรรค มรรคจิตเกิดแล้ว มรรคจิตเกิดขึ้นมา เราสามารถจะยกขึ้นวิปีสสนา เครื่องบิน บินไปในอากาศ กฎจราจรทางอากาศมันจะต้องระวังตัวขนาดไหน ถ้าเราเห็นในกามราคะก็เหมือนกัน ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันเกิดเร็วมาก สิ่งทีเกิดเร็วมาก แล้วมันเกิดการพลาดพลั้ง ถ้าเราใช้ปัญญาใคร่ครวญไป มันจะเกิดอุบัติเหตุ ถ้าเครื่องบินตก ทำให้ผู้โดยสารเสียชีวิตทั้งหมดเลย นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเรายกขึ้นวิปีสสนาเราวิปีสสนาของเราไม่สมความเป็นจริง มันจะหลอกสภาวะแบบนั้น นั่นละมันผิดกฎจราจร

เครื่องบินสามารถชนกันได้ ถ้าชนกันเราก็ไปไม่ถึงเป้าหมาย นี่ความเห็นของใจเป็นอย่างนั้น เรื่องของกิเลสนะ เรื่องของกามราคะนี่ เป็นเรื่องของความลึกกลับของใจมาก เวลามันต่อต้าน มันต้องต่อต้านเราด้วยกลวิธีการของมัน แล้วมันอยู่บนอากาศ สิ่งทีอยู่บนอากาศ เราขึ้นมาอย่างไร เครื่องบินขึ้นไปบนอากาศ แล้วจะควบคุมแบบไหน

เวลามรรคมันละเอียดเข้าไป มันละเอียดอย่างนั้น ละเอียดมาก ละเอียดสำหรับผู้ทีพยายามจะบิบบินไปใจ ผู้ทีจะก้าวเดินไป มันจะเป็นความทีละเอียด เราต้องพยายามสะสม ต้องใช้สติ เป็นมหาสติ มหาปัญญา จากสติปัญญาเริ่มต้นขึ้นมา มรรคหายบายๆ เป็นสติปัญญาเท่านั้น มรรคทีละเอียดขึ้นไป จะเป็นมหาสติ มหาปัญญา

สิ่งทีเป็นมหาสติ มหาปัญญา เพราะเราสะสมของเรา เราก็สร้างสมของเราขึ้นมา เราเกิดมรรคจิต จิตนี่เป็นมรรค เวลาเกิดเป็นมรรคเห็นใหม่ ความเพียรชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ เลี้ยงชีวิตด้วยปัญญาญาณ ปัญญาญาณการชำระกิเลส ให้ชีวิตนี้ผูกผ่องใจ ให้ชีวิตนี้ไม่อยู่ในอำนาจของกามราคะ สิ่งทีเป็นกามราคะ เวลาพิจารณาจิต มันจะไม่มีเป็น

กามราคะ มันเป็นความกามฉันทะ ความพอใจเห็นใหม่ ถ้าจิตนี้พอใจ จิตนี้มักหมมอยู่ในหัวใจ นั้นเป็นกามราคะ

ถ้าเราพิจารณากาย มันจะเป็นอสุภะ สิ่งที่เป็นอสุภะคือความสกปรกโสภณของ มัน สิ่งนี้เป็นความสกปรกโสภณโดยธรรมชาติของมัน แต่โดนสมมุติปิดไว้ ใจ หนึ่งปิดร่างกายของเราไว้ เราก็มองร่างกายเรานี้สวยงาม แต่ถ้าเราเพิกหนึ่งนี้ออก หนึ่งนี้เห็นใหม่ จะเป็นเรื่องของเนื้อนะ จะมีเลือดแดงๆ ออกมา มันจะไม่มีที่สวยงามความงามเลย นั้นเป็นเรื่องเราตั้งปัญญาขึ้นมาเปรียบเทียบ

แต่ขณะที่เห็นเป็นอสุภะจากภายใน มันจะเห็นเป็นสภาวะอสุภะจากภายใน เห็นเป็นความน่าหนองของมัน มันจะเห็นสภาวะแบบนั้น เห็นเป็นความน่า เป็นความอย่างนั้น แล้วมันก็จะปล่อย

มันปล่อยจนถึงว่าเว้งว่างได้ สิ่งของมันเว้งว่าง เหมือนเครื่องบินบินไป แล้วลงสนาม มันก็ผ่านมา ผ่านจากต้นทางไปปลายทาง นี่ก็เหมือนกัน มันปล่อย ปล่อยอย่างนั้น แต่มันไม่ถึงที่สุด สิ่งถึงที่สุดมันต้องทำลายกันทั้งหมด ทำลายอสุภะออกไปจากใจ สิ่งที่เป็นอสุภะมันปล่อยวาง เราถึงต้องพิจารณาซ้ำอีก ซ้ำอีก ซ้ำขึ้นมาจนถึงที่สุด

พิจารณาจิตก็เหมือนกัน สิ่งที่เป็นจิตคือเป็นความพอใจของมัน ถ้ามันพอใจสิ่งนี้ มันก็อ้อยอิ่งกับสิ่งนี้ อ้อยอิ่งกับขันธอันละเอียดในหัวใจ ขันธอันละเอียดในหัวใจ เราก็พิจารณาของเราไป เราใคร่ครวญของเราไป นั่นคือปัญญาก้าวเดินออกไป พอก้าวเดินออกไป มันเห็นสภาวะแบบนั้น มันเทียบเคียงขึ้นมาใจ ปัญญามันต้องใช้มาก ปัญญามันใช้เพราะสิ่งนี้มันติดมาก ใจของเราติดเรื่องของกามราคะนี้ส่วนใหญ่

กามราคะนี้ทำให้สัตว์ตายเกิด ตายเกิดโดยธรรมชาติของมัน แล้วในการประพฤติปฏิบัติ ในการต่อสู้ การทำลาย เรื่องของกามนี้เป็นเรื่องที่ว่าต้องต่อสู้ด้วยความรุนแรงมาก จะรุนแรงขนาดไหน แต่ความละเอียดอ่อนของใจ ละเอียดอ่อนในความรุนแรงของมัน มันรุนแรงเพราะมันเป็นคลื่นอยู่ในหัวใจ มันจะทำให้เราล้มลุกคลุกคลาน จะทำให้เราไม่ขึ้นไป เพราะแก่นของกิเลส กิเลสนี้เหนียวแน่นมาก เพราะกิเลสนี้อยู่กับใจ กิเลสนี้เป็นความสกปรกของใจ แล้วทำให้ใจนี้ผิดพลาด

ปัญญาพลิกแพลงออกไปด้วยเราเดินมรรคอยู่นะ มรรคจิตเกิดขึ้นมาแล้วเราเดินมรรคอยู่ แต่ขณะที่เดินมรรค เพราะกิเลสมันที่อยู่ในหัวใจของเรา สิ่งนี้มันเป็นไป มันถึงไม่มัจฉิมาปฏิบัติ มันถึงไม่สัมปยุตรวมตัวกัน ถ้ามันมัจฉิมาปฏิบัติ สัมปยุตรวมตัวขึ้นมา มันจะทำลายสิ่งนี้ออก มันจะขาดออกไป อสุภะมันต้องขาดออกไป กลืนตัวเข้ามาเป็นที่จิต จิตนั้นจะออก ปล่อยสิ่งนั้นเข้ามา ทำลายขันธก็เหมือนกัน ทำลายขันธจะปล่อยสิ่งนั้นเข้ามา

การจรรยาทางอากาศถูกต้อง ถึงเป้าหมายโดยถูกต้อง เป็นผลของมันขึ้นมาถึงจิต สิ่งนี้เป็นจิต ปล่อยวางสิ่งนั้นเข้ามา แล้วเราก็ฝึกซ้อมเข้ามาบ่อยครั้งเข้า เพราะว่าอนาคา ๕ ชั้น เราฝึกฝนใจเข้ามา พิจารณาขันธ พิจารณาอสุภะ สิ่งที่เป็นอสุภะพิจารณาซ้ำได้อีก ซ้ำเข้าไป มันจะปล่อยสิ่งนั้นเข้ามา ปล่อยเข้ามาถึงที่สุด “เศษส่วน” เราทำลายสิ่งนั้นเข้าไปแล้ว แต่เรายังไม่สมบูรณ์ขึ้นมา จนมันสมบูรณ์ขึ้นมา สมบูรณ์ขึ้นไปจนจิตมันปล่อยวางเวียงว่างหมด จนว่าเป็นผู้ไม่มีเรื่อนใจ

จิตนี้ไม่มีเรื่อน ไม่มีสิ่งต่างๆ จะเข้าไปจับใจนี้ได้เลย ใจนี้ปล่อยวางเข้าไปทั้งหมด เข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นธรรม เพราะขนาดที่ที่เราฝึกซ้อมในหัวใจอยู่ เราเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นอหัตตมรรค มันไม่ใช่หรรค... เพราะว่าสิ่งที่เป็นอหัตตมรรค มันจะอยู่ข้างบนอีก เพราะใจมันปล่อยวางเข้ามาทั้งหมดแล้ว มันว่ามันว่างใจ นี่อิตตานุกิฎฐิ ภิฎฐิสิ่งนี้โลกว่าง สิ่งต่างๆ ว่างหมด แต่ตัวมันเองไปบอกว่าเขาว่างใจ ถ้าถึงที่สุดแล้วนะ ความว่าง ความสิ่งต่างๆ เรื่องของสมมุติ เรื่องของการกระเพื่อมของใจจะไม่มีกับใจดวงนั้น

ถ้าใจดวงนั้นยังหมายสิ่งใดได้ นั่นคือตัวอวิชา สิ่งที่อยู่ในอวิชา อยู่ในหัวใจของเรา สิ่งนี้เป็นสิ่งที่จะค้นคว้าหาได้อย่างไร ถ้าธรรมของเราไม่ถึง เราจะค้นหาสิ่งใดไม่ได้เลย แล้วกิเลสมันจะบอกให้เรานอนใจอยู่กับสิ่งนี้ ว่าสิ่งนี้เป็นธรรม แล้วมันก็ทำให้เรามีความสุขนะ สุขเพราะอะไร เพราะเป็นอนุปปธรรมขึ้นมาเป็นขั้นเป็นตอน จะไม่มีความเสื่อมสภาพอีก ใจดวงนั้นจะมีความสุขมาก สุขขนาดไหน สุขเพราะมันเปรียบเทียบกับมาจากโลกเขา

โลกเห็นใหม่ ความเศร้าหมอง เศร้ามาตลอด ชีวิตนี้เราต้องต่อสู้มาตลอดเลย แล้วเราต่อสู้กับชีวิตมา ต่อสู้กับชีวิตเป็นงานของโลก แล้วเราประพฤติปฏิบัติ เราเลี้ยงชีวิต

ชอบ เราสร้างมรรคจิตขึ้นมาเป็นขั้นเป็นตอนเข้ามา ถึงที่สุดแล้ววิชามันก็หลอกให้เรา
จมอยู่ตรงนั้น จนกว่าขณะที่เราสังเกตของเราเองก็ได้ สิ่งนี้มันจะเศร้าหมอง มันจะผ่อง
ใส สิ่งที่เศร้าหมองผ่องใส มันสว่างหมดคนะ วางไปหมดเลย สิ่งที่ว่าถ้ามันเป็นความว่าง
ใครรู้สึกล่ะ ความรู้สึกที่ว่าว่าง ความรู้สึกที่ว่าสิ่งต่างๆ เข้ามา ใครเป็นผู้รู้สึกอันนั้น

ถ้ามันรู้สึกอย่างนั้น มันจะเริ่มสงสัย “เอ...ทำไมบอกว่านิพพานมันมีความสุขมาก
แต่ทำไมมันเศร้าล่ะ ทำไมมันมีความอาลัยวาระล่ะ”

สิ่งที่อาลัยวาระ มันเป็นทุกข์อันละเอียดใจ ทุกข์นี้ละเอียดมาก เหมือนกับไม่ใช่
ความทุกข์เลยนะ เพราะว่าความทุกข์มันสะเทือนใจมันถึงจะเป็นความทุกข์ แต่อันนี้มัน
เป็นความอาลัยวาระ มันอ้อยอิ่งอยู่ในใจเท่านั้นเอง แต่ถ้าเราสังเกตเราจับสิ่งนี้ได้ เรา
ย้อนกลับมาจับสิ่งนี้ได้ นั่นล่ะผลงานอันมหาศาล

สิ่งที่ว่า “อวิชา ปัจจยา สังขารา” เราคิดว่ามันเป็นโทษ สิ่งที่เป็นความผิดพลาด
มันจะต้องให้เราเห็นด้วยการที่ว่าเราเข้าไปเผชิญได้ เราจะจับต้องสิ่งนี้ได้เพราะเราศึกษา
ธรรมะมา

“อวิชา ปัจจยา สังขารา” มันเป็นเจ้าของมาร พญามารปกครองวิญญูอยู่
ปกครองใจดวงนั้น ใจดวงนั้นนั้นหมุนเกิดตาย เกิดตาย อยู่ในวิญญูนั้น นี่ปกครองวิญญู
อยู่ มันต้องเห็นซึ่งๆ หน้า แต่เวลาถึงที่สุดแล้วมันจะไม่เห็นสิ่งนั้นเลย เพราะสิ่งนั้นคือเรา
ใจ อวิชาคือเรา อะไรก็คือเรา “มานะ ๕” อยู่ตรงนั้นเลย เป็นเราทั้งหมด แต่พอจับได้
ขึ้นมา นี่ก็คือผลงานของสิ่งที่เป็นตัวของจิต

ข้อมูลข่าวสาร การจราจรของข้อมูลข่าวสาร ถ้าเราไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ เราจะ
ไม่รู้ถึงว่าข้อมูลข่าวสารเขาว่าสิ่งใดเลย เราก็ว่าข้อมูลข่าวสาร เพราะเราศึกษาธรรมขึ้นมา
“อวิชา ปัจจยา สังขารา” ข้อมูลข่าวสารอยู่ที่นั่น ทุกอย่างสะสมอยู่ตรงนี้ เวลาจิตมันเกิด
ถึงเห็นใจ เห็นว่าวิญญูในชั้น ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ

วิญญูณในชั้น ๕ เวทนา รับรู้กันต่างๆ วิญญูณอย่างนั้น กระทบขึ้นมาตราบรู้
รูปเกิดขึ้น เป็นวิญญูณรับรู้ นี่วิญญูณในชั้น ๕ วิญญูณต่างๆ นี้ เราเกิดขึ้นมาแล้ว แต่
“อวิชา ปัจจยา สังขารา สังขารา ปัจจยา วิญญูณัง” วิญญูณอันละเอียด วิญญูณ

ปฏิสนธิ ถ้าจับตรงนี้ได้จะเกิดเป็นพรหม สิ่งนี้ต้องเกิดเป็นพรหม เกิดในธรรมชาติของ มันอยู่อย่างนั้นอยู่แล้ว ถ้าเราไปจับสิ่งนั้น

เราต้องค้นคว้านะ การจราจรต่างๆ เราต้องไปตามกฎจราจรนั้น ปัญญาก้าวเดิน ไปตามกฎจราจรนั้น เราถึงเป้าหมายได้ แต่นี่ข้อมูลข่าวสาร เราติดต่อ เราดึงเขามา แต่เรา ต้องมีเครื่อง เราต้องมีโปรแกรมของเราขึ้นมา เราต้องมีคอมพิวเตอร์ของเรา มันถึงจะ สื่อข้อมูลข่าวสารได้ ถ้าเราจับตรงนี้ได้ นี่ตอของจิต อยู่กับที่นั่น ข้อมูลข่าวสารไหลเข้ามา ตลอด สิ่งที่ไหลเข้ามาทับถมกับใจอยู่ตรงนั้น ใจดวงนั้นทับถมตลอดไป แล้วก็เศร้าหมอง อยู่ที่ตรงนั้น เพราะอะไร เพราะสิ่งนั้นเป็นเรื่องของอวิชชา ปัจเจกา สังขารา เพราะมันไม่รู้ สิ่งต่างๆ เลย

แต่ถ้าเราวิปัสสนาเข้าไป เป็นปัญญาญาณ ปัญญานี้ใคร่ครวญ พยายามใคร่ครวญ ปัญญาสิ่งนี้ มันจะใช้ปัญญาอย่างหยาบๆ ไม่ได้ ปัญญาของขันธเห็นใหม่ สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง มันเป็นขันธ สิ่งที่เป็นขันธมันจะแสดงตัว มรรคจิตเวลาเกิดมันจะ เห็นสภาวะแบบนั้น นี่มรรคเกิด เกิดเพราะเราสร้างสม เกิดเพราะเราก้าวเดินเข้ามา อรหัตตมรรคมันละเอียดอ่อนมาก มันไม่ใช่ขันธ มันเป็นปัจเจกการ

ปัจเจกการ “อวิชชา ปัจเจกา สังขารา สังขารา ปัจเจกา วิญญาณัง” นี้ก็เหมือนกัน เวลามันไหลกลับเข้าไป ปัญญาอรหัตตมรรคไหลเข้าไป ปัญญาญาณอันนั้นจะไหลกลับ เข้าไป พลิกสิ่งนี้คว่ำหมดเลยนะ มรรค ๔ ผล ๔ นี้ อรหัตตมรรค อรหัตตผล นี่มรรค ๔ ผล ๔ แล้วผลของมันคือนิพพาน ๑ ต่างหาก อรหัตตผลนั้นเป็นอาการของมัน อาการของ ใจที่มันพลิกกลับเข้าไป พ้นออกจากรั้วไปเป็นนิพพาน ๑

มรรคจะเกิดขึ้นมา “โสดาปัตติมรรค สกิทาคามรรค อนาคามรรค ” ส่วนใหญ่เรา เข้าใจกัน เวลาธรรมมันเกิดขึ้นมาแล้ว มรรคมันต้องเป็นมรรคติ มรรคนี้ใช้ขึ้นไป มันก็ ต้องขึ้นไป แต่เวลาประพฤติปฏิบัติ มันไม่เป็นแบบนี้

การจราจรทางบก การจราจรทางน้ำ การจราจรทางอากาศ แล้วการจราจรใน ข้อมูลข่าวสาร นี้ก็เหมือนกัน เวลาเราประพฤติปฏิบัติเห็นใหม่ “โสดาปัตติมรรค สกิทาคามรรค อนาคามรรค อรหัตตมรรค” มรรคเหมือนกัน ความดำริชอบ ความเพียร

ชอบ การงานชอบ สิ่งที่เป็นความชอบ มรรค ๘ ต้องชอบทั้งหมด แต่มรรค ๘ มันอยู่ที่
ความลึก-ความตื้นต่างกัน

โศคาปัดติมรรคอยู่ในผลของการตื่นๆ ตื่นๆ คือเราพิจารณากาย ตามธรรมชาติไป
เวลามรรครวมตัว สัมปยุตเข้าไป วิปยุตคลายออกมา สิ่งนั้นคลายออกมา ผลของมันก็
ออกไปแล้ว เราก็ต้องสร้างมรรคใหม่ขึ้นไป ก็เป็นสกิทากามมรรค

สิ่งที่เป็นสกิทากามมรรค เราสร้างขึ้นมาก็พิจารณากายกับจิต พิจารณาไปจนมัน
ปล่อยๆ ปล่อยถึงที่สุด สัมปยุตเข้าไปรวมตัว นี้มีขณิมาปฏิบัติ

อนาคามมรรคก็เหมือนกัน หมุนเข้าไปที่ละเอียดเข้าไป เป็นมรรค เป็นการจรรจา
ทางอากาศ การจรรจาทางอากาศมันยิ่งกว้างขวาง ยิ่งไปได้ไกลขนาดไหนก็แล้วแต่ ต้อง
ทำลายทั้งหมดโดยสมุจเฉทปหานของมัน

มรรค ๔ ผล ๔ ตามความเห็นของโลก คิดว่ามรรคแล้ว ทำไมมันต้องมีมรรคขั้นที่
๑ มรรคขั้นที่ ๒ มรรคขั้นที่ ๓ มรรคขั้นที่ ๔ เพราะมรรคแต่ละส่วนมันต่างกัน มันลึกกลับ
ต่างกัน ผลก็ต่างกัน การประพฤติปฏิบัติ การสร้างเหตุก็ต้องต่างกัน มันเป็นมรรคของจิต

แต่ในการประพฤติปฏิบัติของเรา ใช้ปัญญาอบรมสมาธิ คิดว่าสิ่งนี้เป็นมรรค
มรรคนี้มันเป็นโลกียะ สิ่งที่เป็นโลกียะ การเคลื่อนไหว การเหยียดตัวของเรา เราต้องมีสติ
ตลอด สิ่งที่มีสติตลอดมันปล่อยวางสิ่งนั้นมา นั่นมันเป็นมรรคที่ว่า เป็นเรื่องของโลกียะ
ทั้งหมดเลย สิ่งที่เป็นโลกียะ เราไปเห็นสภาวะแบบนั้น เราถึงไม่เห็นโลกุตระ

มรรคที่เป็นโลกุตระมันจะเกิดขึ้นจากภายใน มรรคโลกุตระมันจะย้อนกลับเข้าไป
ไป มันถึงจะเกิดเป็นวิปัสสนา สิ่งที่วิปัสสนาจะเกิดขึ้นมาได้ ใจนี้ต้องก้าวเดินเข้าไป
ปัญญาถึงกลายเป็นภาวนามยปัญญา สิ่งที่วิปัสสนาเป็นสุขมยปัญญา ปัญญาที่ว่าธรรมะนี้มีอยู่
แล้ว เราเกิดมา เรามีอำนาจวาสนามาก เพราะเราเจอธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม
พุทธเจ้า

พระไตรปิฎกวางไว้แล้ว เหมือนพิมพ์เขียว ถ้าเราทำผิด เราไปประพฤติปฏิบัติ
ของเรา มรรคจิตของเราขึ้นมา ถ้ากิเลสมันพาคิด มันจะมีความผิด สิ่งที่มันเป็นความผิด
มันก็จะไม่เกิดผลขึ้นมา มันจะทำให้เราผิดพลาดไป แต่ธรรมขององค์สมเด็จพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้าคือพระไตรปิฎก เราเทียบเคียงได้ เทียบเคียงกับสาธุการ มรรคที่เป็นสาธุการคือมรรคขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ธรรมนี้เป็นสาธุการ ใครประพฤติปฏิบัติ ใครสร้างขึ้นมานั้นจะเป็นสมบัติส่วนตัว ธรรมของผู้ที่สร้างขึ้นมานั้นเป็นสมบัติส่วนตัว นั่นคือมรรคจิตที่เกิดขึ้นกับใจดวงนั้น ถ้ามรรคจิตเกิดขึ้นจากใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะชำระกิเลสออกไปเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป นั่นเป็นมรรคจิตเห็นใหม่

มรรคจิตเกิดขึ้นมาเป็นสมบัติส่วนตัว เกิดขึ้นมาจากเรา เราถึงต้องทุกข์ใจ เราถึงต้องการประพฤติปฏิบัติใจ เราถึงต้องพยายามถากถาง ถากถางจากโลก จากโลกียะ สิ่งที่เป็นโลกียะเป็นความคิดของโลกทั้งนั้น สิ่งที่เป็นความคิดของโลกเป็นสุขตมยปัญญา นี่สุขตมยปัญญามันเป็นปริยัติเอง มันยังไม่ได้ปฏิบัติ พอเริ่มปฏิบัติ มันเริ่มถากถาง ถ้าเราปฏิบัติถูกต้อง ปฏิวัธนะเกิดขึ้นมา

ที่ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า “ศาสนานี้ลึกซึ่งมาก ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าลึกซึ่งมาก ลึกซึ่งจนแทบจะสอนใครไม่ได้เลย แล้วจะสอนใคร ตรัสรู้ธรรมขึ้นมาแล้ว เราจะสอนใครได้” จนถึงกับว่าถอนใจนะ จนว่าจะไม่สอนใคร ต้องให้พรหมมาอาราธนาหนึ่ง แล้วว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสร้างสมขึ้นมาก็เพื่อจะรื้อสัตว์ขันธ์สัตว์ เป็นธรรมชาติจะต้องสอน แต่เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเห็นความละเอียดของมัน เห็นความลึกซับซ้อนของธรรม

คู่มือร่างกายของเราก็มี หัวใจของเราก็มี อยู่กับเรานี้ กว้างก็บหนาสอก อยู่ตรงนี้ แต่เวลามันลึก มันลึกขนาดไหน แม่น้ำมหาสมุทรขนาดไหน เขาคำนวณได้ เขาสามารถวัดความลึกของมันได้ แต่หัวใจของมนุษย์ เราคำนวณไม่ได้ คนลึก ลึกมาก ลึกจนเราคิดไม่ถึงว่าจะเป็นความลึกขนาดนั้น นี่ความคิดของโลกนะ

แต่เวลาคนลึกขนาดนั้นถ้าเขาประพฤติปฏิบัติ เขาก็ต้องให้ลึกกว่านั้นอีก เพราะกิเลสมันอยู่ในความลึกนั้น ถ้าเราไม่สามารถลงถึงความลึกนั้น สัมมาสมาธิของเราไม่เกิดขึ้นมา ความลึกของเราไม่มีถึงกับจะชำระกิเลสได้

ถ้าเรามีสัมมาสมาธิขึ้นมา ความลึกของเราจะลงไปชำระกิเลสได้ ความสว่างไสว สว่างหมด สิ่งที่ลึกขนาดไหน คึงขึ้นมาให้ตื่นได้ ตื่นขึ้นมาด้วยมรรคจิตของเรา สิ่งที่มีมรรคจิตของเราเกิดขึ้นมา เราถึงต้องย้อนกลับขึ้นมา มรรค ๔ ผล ๔ เหมือนกัน แต่ความลึกความตื่นต่างกัน สิ่งที่ลึกตื่นต่างกัน ให้ผลต่างกัน

โสดาปัตติผล สกิทาคาผล อนาคาผล อรหัตตผล ให้ผลต่างกัน แล้วใจดวงนี้เวลาได้ผลขึ้นมาแล้ว เป็นโสดาปัตติผล อย่างมากอีก ๗ ชาติ ต้องเกิดอีก ๗ ชาติ หรือว่าประพฤติกปฏิบัติไป สกิทาคาผลอีก ๓ ชาติ ถ้าเป็นพระอนาคาขึ้นมาจะไม่เกิดในกามภพอีกเด็ดขาดเลย จะต้องไปเกิดบนพรหม แต่ถ้าทำถึงอรหัตตผลละ จะจบสิ้นเลย จะเกิดชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย แล้วจะไม่ต้องเกิดอีกเลย จะไม่มีส่วนใดเกิดอีก เพราะเป็นนิพพาน

๑

สิ่งที่เป็นนิพพาน ๑ พ้นออกไปจากการจรรजरทั้งหมด การจรรजरทางบก ทางน้ำ ทางอากาศและทางข้อมูลข่าวสาร คือเรื่องของใจที่มันก้าวเดินไป ถึงที่สุดการจรรजरต่างๆ ก็ต้องสำคัญอยู่ด้วยข้อมูล ด้วยข่าวสาร ข่าวสารคือสั่งการให้สิ่งนั้นไปตามความต้องการของใจดวงนั้น ใจดวงนั้น “อวิชา ปัจจยา สังขารา” ปกครองใจดวงนั้นไว้ มันก็ยึดใจดวงนั้นไว้ อวิชาลิกไว้ ข้อมูลข่าวสารมันเป็นความผิดพลาดเลย มันจะให้ผล อวิชามันเป็นความผิด แล้วถ้าเราประพฤติกปฏิบัติถึงที่สุดมันเป็นวิชา เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นความจริงที่ถูกต้อง ธรรมเป็นธรรม ธรรมถึงที่สุดแล้ว “เอโก รัมโม” จิตนี้ปล่อยจากข้อมูลทั้งหมด

เวลาจิตปล่อยข้อมูลทั้งหมด ชั้นนี้เป็นชั้น จิตเป็นจิต “ภารา หะเว ปัญจักขันธา” ชั้นนั้นสะอาดบริสุทธิ์ ไม่ใช่ขันธมาร ปุณฺชนของเราเป็นขันธมาร ข้อมูลนั้นผิดเลย แล้วขันธมาร ชั้นทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่เป็นสื่อ สื่อของข้อมูลนั้นก็เป็นการทั้งหมด สิ่งที่เป็นมารถึงยึดกับความทุกข์ ยึดกับเรื่องของความ โศกเศร้า ยึดเรื่องของโลก จะมีความ โศกเศร้า มีความทุกข์ของใจตลอดไป

แต่ถ้าข้อมูลมันถูก ถูกต้องหมด แล้วขันธก็สะอาดอีกต่างหาก เพราะว่า “ภารา หะเว ปัญจักขันธา” ชั้นนี้ไม่ใช่ขันธมาร เป็นภาระเห็นใหม่ เวลาว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เวลา ๔๕ ปีที่สั่งสอน โลกนี้ ก็ใช้ชั้นนี้ ใช้

สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง แต่แต่งด้วยความบริสุทธิ์ แต่งด้วยข้อมูลที่สะอาด เป็นธรรมทั้งหมด แล้วสั่งสอน โลกมา สื่อกับ โลกไปด้วยความถูกต้อง ตามความเป็นธรรม แล้วจะไม่มีทุกข์กับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นเอโก รัมโม หนึ่งไม่มีสอง

ใจของเราดีและชั่ว สุขหรือทุกข์ อยู่สองตลอดไป ถ้าไม่ใช่นิพพาน ๑ “ อรหัตตมรรค อรหัตตผล ” ก็เป็นหนึ่งและเป็นสองเหมือนกัน เป็นเหตุและผล แต่เหตุและผลนั้นพ้นออกไปจนเป็น เอโก รัมโม เป็นหนึ่งเดียว สิ่งที่เป็นหนึ่งเดียวนั้น เป็นสภาวะธรรมที่ลึกกลับในหัวใจ ที่สัตว์โลกจะเข้าถึงแทบไม่ได้เลย

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาแสดงธรรม เทวดาตั้งแต่พรหมลงมา จะต้องมาฟังธรรมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเหตุใด เพราะสิ่งนี้มันไม่มีในโลกไม่มี สภาวะธรรมที่เอโก รัมโม สิ่งหนึ่งนี้มันไม่เคยมีสภาวะของใจดวงใด เข้าถึงเลย ถ้าสภาวะของใจดวงใดเข้าไม่ถึงตรงนั้น จะต้องเกิดความลังเลสงสัย เกิดความคาด ความหมาย สิ่งที่คาดที่หมาย มานะ ๕ เกิดมานะ ๕ ขึ้นมา เราสูงกว่าเขา สำคัญ ตนว่าสูงกว่าเขา ความสำคัญอันนั้นเกิดขึ้นมาเกิดมานะ ๕ เกิดมานะ ๕ นั่นคืออวิชา ข้อมูลผิด สื่อกความผิดออกไป

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรม เทวดา อินทร์ พรหม ฟังธรรม แล้วสำเร็จเป็นพระอรหันต์มหาศาลเลย มหาศาลเพราะธรรมดวงนั้น

อันนี้ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราเจอธรรม ธรรมนี้มีอยู่แล้ว เราเกิดมาพบพุทธศาสนา สิ่งนี้มีอยู่แล้ว ถ้าเราประพฤติปฏิบัติ แล้วเราสร้างสมของเราขึ้นมา จะต้องไม่ไปลังเลสงสัย สิ่งที่เราประพฤติปฏิบัติ ๗ วัน ๗ เดือน ๗ ปี ต้องถึงที่สุดได้ แล้วเราก้าวเดินออกไปด้วยความถูกต้องของเรา

ในเมื่อมีกิเลสอยู่ กิเลสมันจะทำให้เราผิดพลาด ถ้ามีครูมีอาจารย์ เรารายงานผลได้ผลที่เกิดขึ้นมา “ธรรมสภาจณา เอตัมมังคะละมุตตะมัง” เป็นมงคลอย่างยิ่ง เป็นมงคล ๓๘ ประการ ที่ว่าเราเกิดมาพบพุทธศาสนาด้วย ธรรมในมงคล ๓๘ ประการก็เป็นการศึกษา เป็นธรรมสภาจณาด้วย แล้วเรามีคนที่ว่าสามารถดึงเราได้ด้วย เพราะเราเกิดมาพบครูบาอาจารย์

ในธรรมบอกว่ “กึ่งพุทธกาล ศาสนาจะเจริญอีกครึ่งหนึ่ง” เราเกิดในกึ่งพุทธกาล ในการประพฤติปฏิบัติของเรา เราเกิดขึ้นมาแล้ว แต่เราประพฤติปฏิบัติด้วยความถูกต้อง การประพฤติปฏิบัติของเราด้วยสัปปายะ ๖ สิ่งที่เป็นไป สิ่งที่ถูกต้อง ให้เป็นความถูกต้อง เราไม่ประพฤติปฏิบัติตามโลก ในการเจริญของศาสนา ในการประพฤติปฏิบัตินี้มีการเจริญ ก็ประพฤติปฏิบัติเป็นพิธีการ ประพฤติปฏิบัติกัน โคนที่ว่าเราได้ประพฤติปฏิบัติแล้ว ให้กิเลสมันบดเบือนไปไ้

เราได้ประพฤติปฏิบัติ เราได้ทำ ทำโดยกิเลสสั่ง ทำไปแล้วว่าสิ่งที่สุดแล้ว ได้ขนาดนี้แล้วแต่อำนาจาสนา นี้ทำโดยกิเลสบัญชาการ เราไม่ทำแบบนั้น เราถึงต้องพยายามปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ถ้าสมควรแก่ธรรม ผลจะเกิดขึ้นมาจากใจของเรา แล้วเราจะทำการจรจรของเราเป็นขั้นเป็นตอน มรรคจิตจะเกิดจากใจดวงนั้น ถ้ามรรคจิตเกิดจากใจดวงนั้น ผลงานของใจนั้นจะเกิดขึ้น จะเป็นมรรค ๔ ผล ๔ จะไม่เป็นมรรคของเราโดยธรรมชาติ ฉะนั้นเวลาสื่อกับโลก โลกถึงเป็นแบบนั้น

โลกสื่ออย่างเดียว โลกสื่อชั้นเดียว ความคิดอย่างนั้น ความคิดเวลาพูด พูดได้ชั้นเดียว แต่เวลาการประพฤติปฏิบัติ ครูบาอาจารย์ฟังออกตลอด ถ้าพูดชั้นหนึ่ง มันจะปล่อยชั้นหนึ่ง แล้วชั้น ๒ ต่อไปมีไหม ชั้น ๓ ต่อไปมีไหม ชั้น ๔ ต่อไปมีไหม ถ้ามีชั้น ๔ ต่อไป นั่นคือสมบุรณ์ แต่ในสมบุรณ์นั้นมันก็มีเคล็ดของมัน เวลาพิจารณาออกมาแล้ว พระอนาคา ๕ ชั้น เคล็ดของมันก็ยังมีอีกนะ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติฝึกซ้อมออกไป เราก็เข้าใจว่าเป็น มรรค ๔ ผล ๔ แล้วจะติดตรงนั้น ถ้าไม่มีครูบาอาจารย์จะติดตรงนั้น

ในอภิธรรมบอกไว้ว่า “กึ่งพุทธกาลแล้ว พระอรหันต์ไม่มี” ใน ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว จะมีพระอนาคา พอน้อยไปก็จะมีต่อไป มันจะไม่มี กาลเวลาไม่สามารถจะเข้ามาเป็นอุปสรรคได้ แต่มันจะไม่มีเพราะไม่มีครูบาอาจารย์ชี้หน้าต่างหากละ

ถ้าไม่มีครูบาอาจารย์ชี้หน้า ไม่มีครูบาอาจารย์บอก มันก็เป็นความเข้าใจของเรา ถ้าเราเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นผล เราก็จะติดตรงนี้ตลอดไป แต่ถ้าครูบาอาจารย์มาชี้หน้าตรงผล มันจะไม่มีไปไหน

ถ้ากาลเวลามันเป็นการที่ว่ปิดกั้นสิ่งที่เรียกว่ามรรคผลได้ พระศรีอริยเมตไตรย จะมาตรัสรู้อะไร? พระอรหันต์ต่อไปจะมาตรัสรู้อะไร? พระพุทธเจ้าองค์ต่อไปจะมาตรัสรู้สิ่งใด?

กาลเวลาไม่สามารถจะทำให้การประพฤติปฏิบัตินี้ผิดพลาดไปได้.. เว้นไว้แต่อำนาจวาสนาของเรา ถ้าไม่มีครูบาอาจารย์ ไม่มีสิ่งที่จะชี้แนะต่อไป เราคิดสิ่งนั้น เราก็จะติดอยู่ตรงนั้น ถ้าเราไม่ติดอยู่ตรงนั้น มรรคจิตจะเกิดจากใจ แล้วจะละเอียดอ่อนขึ้นไปเป็นขั้นเป็นตอน จนถึงที่สุดเป็น “เอโก รัมโม” นี่คือการประพฤติปฏิบัติ เอวัง